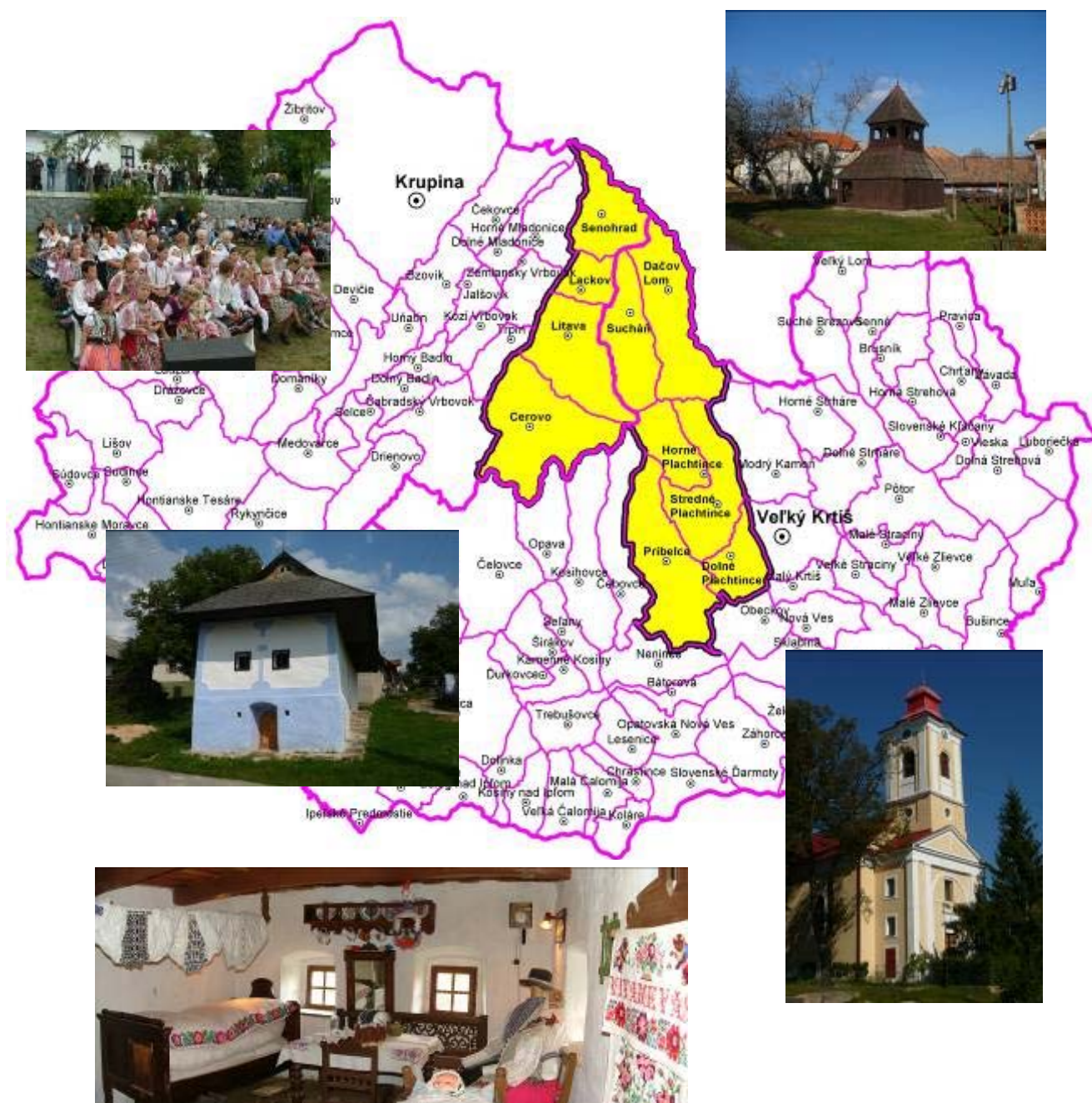

PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU VÝCHODNÝ HONT NA ROKY 2014 - 2020

SENOHRAD, LACKOV, LITAVA, CEROVO, SUCHÁŇ, DAČOV LOM, HORNÉ
PLACHTINCE, STREDNÉ PLACHTINCE, DOLNÉ PLACHTINCE, PRÍBELCE

SCHVÁLENÉ OBCNÝM ZASTUPITELSTVOM OBCE DOLNÉ PLACHTINCE
DŇA: 23.6.2015, uznesením č. 8/2015.

ÚVOD	3
1. STRATEGICKÁ, NÁVRHOVÁ ČASŤ	5
1.1 SWOT ANALÝZY	6
1.2 PROBLÉMOVÁ ANALÝZA	11
1.3 STANOVENIE CIEĽOV	12
1.4 STRATEGICKÝ CIEĽ	13
1.5 ŠPECIFICKÉ CIELE	13
2. PROGRAMOVÁ A REALIZAČNÁ ČASŤ	17
2.1. ROZPRACOVANIE RÁMCOVÝCH AKTIVÍT MIKROREGIÓNU A JEDNOTLIVÝCH OBCÍ	17
2.2 MERATEĽNÉ UKAZOVATELE – MONITORING, HODNOTENIE	51
3. MOŽNOSTI ZÍSKANIA ZDROJOV NA REALIZÁCIU AKTIVÍT	53
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	58

Úvod

“PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU“ bol vypracovaný ako strategický plánovací dokument pre udržateľný rozvoj územia a jej členských obcí. Výstupom Programu rozvoja mikroregiónu (ďalej PRM) je komplexný audit rozvojového potenciálu v území zhrnutý formou SWOT analýzy, na základe ktorého je zadaný návrh možností rozvoja územia s využitím dostupných miestnych zdrojov a návrh na konkrétne projekty a programy. Program bol spracovaný metódou interaktívneho plánovania, kde do tvorby a pripomienkovania tohto dokumentu bola zapojená nielen samospráva, ale aj občania, neziskové združenia a podnikatelia. Cieľom PRM je navrhnúť takú predstavu o rozvoji územia, ktorá vyjadruje ekonomické a sociálne záujmy jej občanov a zároveň je v súlade s prijatými nadradenými koncepciami vyššej úrovne. Táto stratégia je otvoreným dokumentom a podľa potreby územia bude priebežne aktualizovaná a dopĺňaná.

Prvá stratégia trvaloudržateľného rozvoja mikroregiónu Východný Hont bola vypracovaná v rámci Programu obnovy dediny, kde mikroregión Východný Hont získal dotáciu z Environmentálneho fondu pre Program obnovy dediny na rok 2007. Rok 2014 je rokom zásadných zmien v oblasti podpory regionálneho rozvoja. Začína sa nové programové obdobie v rámci politiky súdržnosti Európskej únie na roky 2014 - 2020. Z tohto dôvodu sa mikroregión Východný Hont rozhodol spracovať aktualizáciu pôvodného strategického dokumentu a zabezpečiť tak podmienky pre ekonomický rozvoj územia, ktorá bude schopná efektívne využívať všetky zdroje - prírodné, kultúrne, finančné aj ľudské. Nový program je navrhnutý na obdobie rokov 2014 – 2020.

Význam spoločného strategického dokumentu pre mikroregión Východný Hont spočíva aj v tom, že je jediným integrovaným dokumentom na úrovni mikroregiónu, ktorý bol vytvorený na princípe partnerskej spolupráce. Tento dokument je medzičlánkom medzi úrovňou Programu rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja (regionálna úroveň, NUTS III) a medzi najnižšou úrovňou – PRO jednotlivých obcí (lokálna, miestna úroveň, NUTS V).

Rozvojový strategický dokument má pre územie veľký význam pre získanie zdrojov z EÚ, nakoľko možnosť žiadať o nenávratný finančný príspevok je podmienená existenciou tohto dokumentu a súladom konkrétneho projektu s týmto strategickým dokumentom. Je však dôležité, že využiteľnosť dokumentu nie je obmedzená iba na získanie zdrojov EÚ, pretože strategické plánovanie v sebe obsahuje ciele a priority, ktoré nie je možné riešiť iba s využitím fondov EÚ, ale pre ich realizáciu sú k dispozícii aj iné finančné zdroje – nadácie, štátne dotácie, vlastné zdroje a pod. PRM na roky 2014 – 2020 je vypracovaný v súlade so zákonom 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Tento zákon ustanovuje ciele a podmienky podpory regionálneho rozvoja, upravuje pôsobnosť orgánov štátnej správy, vyšších územných celkov, obcí a ďalších subjektov územnej spolupráce a podmienky na koordináciu a realizáciu regionálneho rozvoja.

Vypracovanie a následná realizácia návrhov strategického rozvojového dokumentu je zložitý proces, náročný na koordináciu, odborné vedomosti a zabezpečenie množstva väzieb. Pri jeho príprave je nutné zohľadniť množstvo dokumentov, ktoré tvoria určitý strategický alebo legislatívny rámec a majú nadradený charakter.

Ide hlavne o väzby na tieto dokumenty:

- strategické a programové dokumenty SR a EÚ,
- príslušné odvetvové politiky,
- aktuálna legislatíva pre jednotlivé riešené oblasti,
- platná územno-plánovacia dokumentácia rôznych stupňov

Z metodického hľadiska práce vychádzali:

- z platnej legislatívy a zo skúseností realizačného tímu získaných pri programovaní predvstupových a štrukturálnych fondov založených na metodike uvedenej v Manuáli projektového cyklu Európskej komisie.

Spracovanie PRM sa z metodického hľadiska riadilo najmä:

- zákonom č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja a
- Metodickou príručkou pre vypracovanie PHSR obce spracovanou Ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja SR.

Pri spracovaní strategického programu boli rešpektované zásady regionálnej politiky vlády Slovenskej republiky a princípy regionálnej politiky Európskej únie zakotvené najmä v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde, Kohéznom fonde, Európskom poľnohospodárskom fonde pre rozvoj vidieka a Európskom námornom a rybárskom fonde. Vypracovaný dokument rešpektuje Partnerskú dohodu Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020, ktorá je programovacím dokumentom na čerpanie finančných zdrojov z fondov EÚ (aktuálna verzia k dátumu spracovania dokumentu) a Operačné programy na programové obdobie 2014 – 2020, pracovné verzie.

Štruktúru programu rozvoja územia tvorí analytická, strategická a programovo realizačná časť. Hlavnými zdrojmi informácií pre analytickú časť plánu rozvoja mikroregiónu sú údaje poskytnuté Krajskou správou Štatistického úradu v Banskej Bystrici – Mestská a obecná štatistika, RegDat a výsledky sčítania obyvateľov z roku 2011, ktoré predstavujú exaktné vstupy. Ďalším významným zdrojom informácií sú údaje zhromaždené riešiteľskou organizáciou počas terénneho prieskumu v území, údaje z odbornej literatúry a údaje poskytnuté predstaviteľmi obce.

1. Strategická, návrhová časť

Globálny cieľ je rámcovou predstavou o tom, ako by malo územie v budúcnosti vyzeráť, aké miesto chce Mikroregión Východný Hont zaujať v rámci regiónu okresov Veľký Krtíš a Krupina. Globálny cieľ má vyjadrovať nie len želanie, ale zároveň aj možnú predstavu o budúcnosti územia a jednotlivé ciele Programu rozvoja mikroregiónu majú smerovať k jej naplneniu.

Stratégia Mikroregiónu Východný Hont obsahuje 4 špecifické ciele, ktoré sú rozdelené na opatrenia a aktivity. Opatrenia popisujú stav, ktorý sa realizáciou Programu rozvoja mikroregiónu má dosiahnuť. Aktivity definujú konkrétne oblasti rozvoja, na ktoré sa bude celý mikroregión ako aj jednotlivé obce v budúcnosti zameriavať.

Tvorcovia PRO Mikroregiónu Východný Hont si vytvorili nasledovný globálny cieľ na obdobie rokov 2014 – 2020

Občania mikroregiónu Východný Hont chcú pre budúce generácie zabezpečiť lepšie životné podmienky vybudovaním chýbajúcej infraštruktúry, rozvojom podnikania a zhodnotením miestnych zdrojov a daností obcí. Prípravou kvalitných projektov využítím dostupných domácich i doplnkových zdrojov získať čo najviac finančných prostriedkov na trvalou udržateľný rozvoj územia.

Zástupcovia mikroregiónu Východný Hont si vytvorili nasledovnú víziu rozvoja mikroregiónu v horizonte 7 rokov:

- obyvatelia mikroregiónu majú svoje zamestnanie, stále menej občanov odchádza z obcí za prácou a stále viac občanov pracuje priamo v obciach mikroregiónu,
- obyvatelia mikroregiónu, ktorí môžu pracovať, pracujú, sú spokojní, lebo vedia zabezpečiť svoje rodiny a nemajú problém s financiami – všetci majú sociálnu istotu,
- mikroregión využíva maximálne svoj potenciál pre zabezpečenie svojho rozvoja,
- mikroregión má dobudovanú kompletnú infraštruktúru – kanalizácia, ČOV, vodovod, cesty, chodníky, verejné priestranstvá,
- ulice v obciach mikroregiónu sú upravené a čisté, vhodne udržiavané,
- v mikroregióne sú vybudované športové areály s možnosťami športového vyžitia,
- občania obcí mikroregiónu sú zjednotení v základných názoroch na život a akékoľvek problémy sa riešia diskusiou a zaujímajú sa o dianie vo svojich obciach,
- mikroregión je informačne dostupný, má kompletne vybavenú internetovú sieť vrátane počítačov a verejne prístupných miest na internet,
- obce mikroregiónu prosperujú, sú sebestačné a rozvíjajú možnosti cestovného ruchu a podnikateľských aktivít v oblasti cestovného ruchu
- vo verejne prístupných budovách mikroregiónu využívajú obnoviteľné zdroje energií
- prírodný potenciál mikroregiónu je plne využitý na rozvoj cestovného ruchu, vidieckej turistiky, prezentáciu ľudových remesiel a ľudových tradícií
- obyvatelia mikroregiónu majú záujem a možnosti rozvíjať svoje zručnosti a vedomosti prostredníctvom nástrojov celoživotného vzdelávania
- v obciach mikroregiónu je dostatok úspešných podnikateľov, ktorí vytvárajú pracovné miesta, využívajú miestne suroviny, zviditeľňujú región a rozvíjajú sa

Ľudia sú so životom v obciach mikroregiónu spokojní, majú prácu a obce im prostredníctvom vybudovanej a zrekonštruovanej infraštruktúry – technickej, sociálnej a kultúrnej ponúkajú kultúrne, spoločenské a športové vyžitie.

V obciach sa úspešne rozvíja podnikanie a tým sú vytvorené podmienky pre zamestnanie miestnych obyvateľov.

Mikroregión plne využíva obnoviteľné zdroje energií.

Občania obcí majú prístup na internet a využívajú moderné technológie v každodennom živote aj pre zvyšovanie svojej kvalifikácie.

Slogan: Spoznajte krásy a tradície nášho kraja!

1.1 SWOT analýzy

ROZVOJ VIDIEKA A POĽNOHOSPODÁRSTVO, LESNÍCTVO

Silné stránky	Slabé stránky
- prírodný potenciál pre poľnohospodárstvo a lesníctvo - rozvinutá tradícia poľnohospodárstva, vinárstva a ovocinárstva v obciach - vhodné podmienky pre agroturistiku, vidiecky turizmus a agroturizmus - vyvážený pomer lesnej a poľnohospodárskej krajiny - dostatok poľnohospodárskeho odpadu pre druhotné využitie - diverzifikácia poľnohospodárskych činností ako možnosť rozvoja regiónu - existujú pozitívne príklady úspešných podnikov - priaznivá štruktúra poľnohospodárskych podnikov - skúsenosti s projektmi a prostriedkami z EÚ zdrojov, hlavne u poľnohospodárskych podnikov	- chýba finalizácia produktov prvovýroby - rozptýlené vlastníctvo lesov - nerealisticky nízky prenájom farmárskej pôdy - nízka produktivita práce - upadajúca krajinaotvorba - chátrajúce hospodárske dvory - slabé využitie odpadových materiálov z poľnohospodárstva ako zdrojov energie - silná závislosť vidieckej populácie na verejnej podpore - nezáujem mladých ľudí o prácu v poľnohospodárstve - nízka informovanosť o možnostiach podpory pre rozvoj poľnohospodárstva a lesníctva
Príležitosti	Ohrozenia
- program LEADER - možnosti využitia alternatívnych zdrojov energie - členstvo v EÚ (pohyb pracovnej sily a tovaru) - záujem o rozvoj agroturistiky a vidieckej turistiky - zainteresovanie mladých ľudí do aktívnych činností	- sociálne odlúčenie vidieka - slabá podpora malých a stredných podnikateľova demotivujúce podnikateľské prostredie - členstvo v EÚ (hlavne MSP a poľnohospodári) - nízka kúpyschopnosť obyvateľov - nevysporiadané majetkovo právne vzťahy - zlá alebo nijaká infraštruktúra v území

- spracovanie dreva a využitie odpadového dreva a poľnohospodárskeho odpadu - poľnohospodárstvo priateľské k životnému prostrediu - pozitívne príklady rozvoja vidieckej turistiky - potenciál krajiny pre rozvoj cestovného ruchu - lesnatosť územia ako zdroj pre rozvoj drevárskeho spracovateľského priemyslu - alternatívne a ekologické poľnohosp. - poľnohospodárska produkcia (ovocie, zelenina, netradičné plodiny) - existujúce voľné hospodárske budovy a plochy v poľnohospodárstve	- rastúce ceny vstupov

TECHNICKÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Silné stránky	Slabé stránky
- potenciál územia pre dobudovanie infraštruktúry (cesty, kanalizácie, alternatívne vykurovanie)	- chýbajúca technická infraštruktúra (najmä kanalizácia) - zlá dopravná infraštruktúra - nedostupnosť územia - zlá kvalita ciest II. a III. triedy - nedostatočná internetizácia a informatizácia obcí - absencia ÚPD a rozvojových dokumentov - chátrajúce obecné objekty
Príležitosti	Ohrozenia
- dobudovanie miestnych komunikácií, verejných priestranstiev a kanalizácie - zlepšiť stavebno-technický stav jestvujúcich ciest - pokračujúca internetizácia - spoločné riešenie vzhľadom autobusových zástavok v mikroregióne - zvýšenie počtu spojov v obciach - zabezpečiť vykurovanie obcí s využitím alternatívnych zdrojov energie - dobudovanie a rekonštrukcia dopravných spojení - nevyužitie voľné budovy, priestory vhodné na podnikanie a rozvoj cestovného ruchu	- obmedzený prístup malých obcí k finančným zdrojom - systém refundácie finančne zaťažuje malé obce, úverové zdroje nedostupné pre malé obce s nízkym rozpočtom

CESTOVNÝ RUCH

Silné stránky	Slabé stránky
- prírodný potenciál pre rozvoj cestovného ruchu, vidieckej turistiky a agroturistiky - spoločenské a kultúrne podujatia, zachované tradície (paličkovaná čipka, vinobranie, tradičná chuť Hontu) - zachované vinice a vínne pivničky vo vinohradníckych osadách a obciach	- pretrvávajúci nízky počet podnikateľských subjektov s prevahou malých podnikov, nerovnomerne rozdelený v území - slabá výkonnosť miestnych podnikov - nízka diverzifikácia miestnej ekonomiky - prevaha sektorov nenáročných na kvalifikáciu s nízkymi priemernými mzdami

- krajinný potenciál – geograficky členité územie	- nízka kúpyschopnosť obyvateľstva - slabo vybudovaná infraštruktúra, ktorá bráni väčšiemu príchodu investorov - slabý marketing a propagácia územia - nevyužitý potenciál územia pre rozvoj cestovného ruchu - sezónnosť cestovného ruchu - nedostatočná alebo takmer žiadna ponuka základných aj doplnkových služieb cestovného ruchu - potreba skvalitniť propagáciu obcí smerom von
Príležitosti	Ohrozenia
- potenciál pre rozvoj cestovného ruchu - Veľkokrtíšska vína cesta a Hontianska vína cesta - budovanie informačných centier v mikroregióne - ponuka rôznych produktov cestovného ruchu pre rôzne cieľové skupiny - osвета a výchova obyvateľstva k rozvoju cestovného ruchu ako forme samozamestnania - ponuka miestnych gastrošpecialít, ochutnávka a predaj vín, služby pre turistov - rozvoj turistiky a cykloturistiky - rozvoj poľovníctva v území, ponuka služieb pre zahraničných poľovníkov - špecifické aktivity – strelnica Príbelce, lyžiarsky vleč Dačov Lom, ubytovanie na súkromí	- málo atraktívny región pre turistov (spoje, služby, infraštruktúra) - nezáujem turistov o rekreáciu na Slovensku všeobecne - nezáujem o vidiecku turistiku - slabé jazykové vedomosti poskytovateľov služieb

DEMOGRAFICKÉ UKAZOVATELE

Silné stránky	Slabé stránky
- vysoká ponuka pomerne lacnej pracovnej sily prevažne v robotníckych a poľnohospodárskych profesiách	- narastajúca migrácia obyvateľov vzdelaných av produktívnom veku z obcí - zhoršuje sa veková skladba obyvateľstva (narastá podiel prestárlych občanov) - zlá sociálna situácia v obciach - nevyhovujúci vzdelávací systém - ťažko umiestniteľní absolventi stredných škôl - chátrajúce objekty - odchod mladých vzdelaných ľudí z vidieka za prácou do zahraničia
Príležitosti	Ohrozenia
- využitie chátrajúceho domového fondu pre rekreačné a podnikateľské účely - predĺženie aktívneho pracovného života - rozvoj sociálneho podnikania - vysoká ponuka lacnej pracovnej sily	- starnutie obyvateľstva, zhoršujúca sa sociálna štruktúra obyvateľov, nárast chudoby - nepriaznivý zdravotný stav obyvateľstva v dôsledku nepriaznivého demografického vývoja

- rozvoj mimoškolských aktivít mladých ľudí zameraných na nové zručnosti vrátane podnikateľských zručností - rozvoj aktivít pre voľný čas - skvalitnenie vzdelávacích programov naexistujúcich školách	- vývoj hodnôt v spoločnosti – oslabenie tradičnej funkcie rodiny vrátane starostlivosti o seniorov - nárast počtu chátrajúcich objektov kvôli nedostatku financií a nevyriešeným vlastníckym vzťahom - nízka kvalifikovanosť pracovnej sily, ktorá zostala v regióne - strata pracovných návykov - neochota zapájať sa do vecí verejných - neochota budovať medzisektorovú spoluprácu a partnerstvo

PRÍRODNÝ POTENCIÁL

Silné stránky	Slabé stránky
- prírodné bohatstvo (minerálne pramene, suroviny, chránené územia, jedinečné atraktivity) - vysoká kvalita vody, vzduchu a pôdy - zachovalý a udržiavaný ráz krajiny - existujúce prírodné zdroje - unikátne prírodné dispozície, chránené oblasti, rezervácie a areály - existencia separovaného zberu - náučné chodníky, cyklotrasy	- nelegálne skládky odpadu - slabé environmentálne povedomie obyvateľov - neupravené niektoré časti obcí - nedobudovaná technická infraštruktúra - čierne skládky v okolí obcí
Príležitosti	Ohrozenia
- dobudovanie infraštruktúry - riešenie spoločných koncepcií odpadového hospodárstva v mikroregióne - podpora miestnych organizácií na podporu ŽP - výskyt minerálnych prameňov a iných prírodných zdrojov - alternatívne zdroje energie - spracovanie druhotných surovín - súťaže v obnove a skrášľovaní okolia a verejných priestranstiev v obciach	- nízka informovanosť a angažovanosť občanov - neriešenie súčasných ekologických záťaží - existujúce choroby drevín - zmena klímy - nedobudovanie technickej infraštruktúry - ľahostajnosť občanov k životnému prostrediu

KULTÚRNO-HISTORICKÝ POTENCIÁL

Silné stránky	Slabé stránky
- historické dedičstvo (folklór, hrady, kaštiele, parky, rodáci) - zachovalá ľudová architektúra - zaujímavé prvky drobnej architektúry, napr. objekty studní, drevené a murované zvoničky, kríže, kaplnky - zachovaný folklór (detské a dospelé folklórne skupiny)	- chátranie historických objektov - nevhodné a nedostatočné riešenie autobusových zastávok a prvkov drobnej architektúry - nedostatočná starostlivosť o zeleň - nevhodný výber rastlinných druhov - zanikanie ľudových remesiel
Príležitosti	Ohrozenia

- využitie prírodného a kultúrno-historického potenciálu pre rozvoj územia - zazelenenie nevyužívaných plôch - rozvoj tradičnej ľudovej kultúry - obnova tradičných remesiel v rámci rozvoja cestovného ruchu	- vymieranie nositeľov ľudových tradícií - nezáujem mládeže učiť sa remeslá a zachovávať ľudové tradície - neznalosť obyvateľov o historických hodnotách ľudovej architektúry - zánik tradičnej kultúry a remesiel

TRH PRÁCE, ĽUDSKÉ ZDROJE

Silné stránky	Slabé stránky
- mentalita obyvateľov – pohostinnosť - ľudský potenciál - dostatok voľnej pracovnej sily - vhodný potenciál pre vytváranie pracovných miest v oblasti VT a CR - pracovná sila so zručnosťami v oblasti poľnohospodárstva - tradície v poľnohospodárskej a priemyselnej výroby, kvalifikované sily v týchto oblastiach	- odchod mladých vzdelaných ľudí z vidieka - slabá spolupráca medzi podnikateľskými subjektmi - nedostatok sociálnych služieb - územná a projektová nepripravenosť (chýbajúce územné plány a PD) - slabá spolupráca kľúčových hráčov v regióne - informačná nedostupnosť niektorých obcí - čierna práca - chýbajúci prístup k úverom pre neziskové subjekty, začínajúcich podnikateľov a malé obce - problematika rómskeho etnika - vysoké percento sociálne vylúčených skupín obyvateľov - občianska nevedomosť a apatia mladých - vysoká miera nezamestnanosti (nad 20%) a dlhodobá nezamestnanosť - nízka kapacita a záujem potenciálnych užívateľov uchádzať sa o fondy EÚ, bankové a iné zdroje - starnutie populácie hlavne a stagnácia demografického vývoja - chýbajúce nové zručnosti, hlavne jazyková znalosť, podnikateľské zručnosti a pod. - nízka životná úroveň občanov - nízka kvalita služieb
Príležitosti	Ohrozenia
- zlepšenie spolupráce vnútri regiónu - príchod investorov - propagácia podnikateľov a produktov cez regionálnu značku Hont - dobudovanie služieb a sociálnej infraštruktúry - zabezpečenie sociálnych programov (strava, kluby, opatrovateľská služba) - samozamestnanie v remeselnej alebo poľnohospodárskej oblasti	- nedostatok vlastných zdrojov na spolufinancovanie - nekvalifikovaná pracovná sila - prehlbovanie apatie v ľuďoch - závisť ľudí - obmedzený prístup k vzdelávaniu na vidieku - školský systém produkujúci nezamestnaných - strata motivácie, národnej hrdosti a povedomia

VŠEOBECNÁ ANALÝZA

Silné stránky	Slabé stránky

- veľmi dobré podmienky pre rozvoj poľnohospodárskej výroby, rozvoj vinohradníctva - vysoká ponuka pomerne lacnej pracovnej sily prevažne v robotníckych a poľnohospodárskych profesiách - voľné priestory vhodné na rozvoj podnikania, cestovného ruchu a sociálnych služieb - obnovujúca sa tradícia vinohradníctva	- zlá dostupnosť územia - zvyšujúca sa migrácia obyvateľov vzdelaných v produktívnom veku - zhoršuje sa veková skladba obyvateľstva (narastá podiel prestárlych občanov) - vysoká miera nezamestnanosti - strata pracovných návykov u dlhodobo nezamestnaných - nízka schopnosť čerpať fondy EÚ - u dlhodobo nezamestnaných je vysoký podiel ľudí bez vzdelania, príp. so základným vzdelaním a vyučením - nízka úroveň znalosti svetových jazykov u strednej a staršej generácie - nezáujem investorov o región - nevyužitie voľné budovy, priestory - slabý marketing územia - územná a projektová nepripravenosť chýbajúce územné plány a PD) - slabá spolupráca kľúčových hráčov v regióne - informačná nedostupnosť niektorých obcí - neefektívna sociálna politika štátu
Príležitosti	Ohrozenia
- možnosť rozvoja tradičných a netradičných foriem poľnohospodárstva - možnosť vytvorenia produkčnej zóny (poľnohospodársky inkubátor) - využitie územia pre rozvoj vidieckej turistiky a agroturistiky, s tým súvisiaci rozvoj vidieka - zlepšenie spolupráce vnútri regiónu - propagácia podnikateľov a produktov cez regionálnu značku Hont - spolupráca s BBSK - voľná pracovná sila - partnerstvá existujúce a tvoriace sa - reforma verejnej správy - možnosti samosprávy (informácie, kompetencie) - nadviazanie na úspešné projekty v regióne aj mimo neho - vypracovanie UPD a rozvojových dokumentov	- nesolventnosť obyvateľstva na vidieku - daňové zaťaženie, tvorba rozpočtu - konzervatívnosť obyvateľstva - obavy malých obcí z ich zániku - odchod mladých a vzdelaných ľudí z regiónu - vplyv nepodnetného prostredia - nízka informovanosť na vidieku - reforma verejnej správy (hlavne pre malé obce) - dopravná a informačná izolácia regiónu - nevysporiadané vlastnícke vzťahy - netransparentné pridelovanie grantov - nejasné podmienky a meniace sa pravidlá v programoch EÚ - administratívna náročnosť prípravy a realizácie projektov - nepružná legislatíva, absencia zákonov - nesystémový prístup k poľnohospodárstvu

1.2 Problémová analýza

Zástupcovia mikroregiónu Východný Hont v spolupráci s realizačným tímom počas tvorby dokumentu identifikovali nasledovné problémy ako kľúčové pre riešenie v období najbližších 7 rokov:

- **málo možností na zamestnanie sa priamo v obciach mikroregiónu a nízke využitie podmienok a daností obcí pre podnikanie a ďalší rozvoj obcí** (podpora vzniku nových podnikateľských aktivít, zvýšenie konkurencieschopnosti existujúcich podnikateľských aktivít, rozvoj podnikania v oblasti cestovného ruchu a vidieckej turistiky, využívanie obnoviteľných zdrojov energií)
- **nedobudovaná technická infraštruktúra a potreba rekonštrukcie existujúcej technickej infraštruktúry** (kanalizácia a ČOV, miestne komunikácie a chodníky v obciach, rekonštrukcia budov v majetku obcí, verejná zeleň a verejné priestranstvá, odpadové hospodárstvo)
- **rozvoj občianskej infraštruktúry** (dobudovanie sociálnej, kultúrnej, informačnej infraštruktúry)
- **rozvoj ľudských zdrojov** (vzdelávanie občanov, zvýšená informovanosť občanov, riešenie rómskej otázky)
- **nízka kvalita životného a obytného prostredia** (čiernie skládky, vandalizmus, slabá architektonická úroveň novostavieb, laxný prístup k ochrane životného prostredia, slabé využívanie obnoviteľných zdrojov energie)

Za najväčšie následky týchto problémov sa považuje:

- zhoršujúca sa kvalita života občanov obcí,
- zlá sociálna situácia vyplývajúca z vysokej miery nezamestnanosti,
- malé možnosti seberealizácie sa miestneho obyvateľstva či v oblasti pracovnej alebo voľnočasovej,
- migrácia mladých ľudí za prácou dočasne alebo natrvalo mimo obcí aj do zahraničia (Čechy, Nemecko, Rakúsko, Anglicko, Írsko)
- slabá konkurencieschopnosť mikroregiónu a jej obcí voči iným územiám

Príčinami tohto stavu sú najmä:

- nedostatok pracovných príležitostí priamo v obciach a v regiónoch Veľký Krtíš a Krupina,
- nízka úroveň využitia ponúkaných možností a daností obcí,
- nedostatok finančných prostriedkov,
- nízka vôľa k seberealizácii občanov obcí,
- nepriaznivé podmienky pre začatie podnikania,
- nevysporiadané vlastnícke vzťahy

1.3 Stanovenie cieľov

Mikroregión Východný Hont so svojim územím a obyvateľstvom v rámci regiónov Veľký Krtíš a Krupina vytvára priestor, ktorý má nezastupiteľný spoločenský, prírodný, ekologický a hospodársky význam. Program je založený na uvedení si historických tradícií súčasných hodnôt, jedinečných daností v oblasti kultúrneho dedičstva s predpokladom v úspešnosť budúceho rozvoja s využitím rozmanitého potenciálu územia.

Zmyslom tvorby predloženej stratégie je vytvoriť východiskové podmienky k aktivizovaniu obyvateľov a miestnych samospráv k tomu, aby sa vlastnými silami snažili o zvýšenie kvality života na základe harmonického rozvoja daností jednotlivých obcí mikroregiónu. Formulovanie stratégie mikroregiónu vychádza z analýzy jej hlavných problémov, zisťovania ich príčin a hľadania riešení na základe analýzy potenciálnych možností pre rozvoj, ako aj stanovených predpokladov a podmienok reálnosti splnenia definovaných cieľov. Stratégia je stanovená jedným strategickým cieľom a 3 špecifickými cieľmi. Špecifické ciele predstavujú pohľad do budúcnosti na najbližších 7 rokov. Je potrebné počítať s ich pravidelnou 2–3 ročnou aktualizáciou.

Program rozvoja mikroregiónu Východný Hont vytvára spoločnú stratégiu miestnych samospráv, socio-ekonomických partnerov a obyvateľov s cieľom riešenia problémov celého územia. Na báze rozvoja obcí možno:

- vytvoriť platformu partnerstiev,
- formulovať stratégiu rozvoja, jej krátkodobé a dlhodobé ciele,
- zabezpečiť ich realizáciu formou konkrétnych projektov,
- zabezpečiť kvalitné riadenie procesu rozvoja.

Hlavný cieľ mikroregiónu je definovaný špecifickými cieľmi a strategickým cieľom a je základným východiskom, ktoré deklaruje:

- na akej úrovni je mikroregión v súčasnosti,
- kde by realizácia špecifických cieľov v danom časovom horizonte mala dospieť,
- aké opatrenia si mikroregión stanovuje,
- na ktoré problémové okruhy je stratégia zameraná,
- ako a v akom časovom horizonte ich chce dosiahnuť,
- kto je za realizáciu jednotlivých krokov zodpovedný,
- aké prostriedky (finančné, ľudské, materiálne, nemateriálne) sú pre dosiahnutie cieľov potrebné.

Realizácia stratégie formulovaná strategickými cieľmi je naplňovaná konkrétnymi projektmi. Hospodársky a sociálny rozvoj je závislý od riešenia všetkých súvislostí a nadväzností s využitím všetkých výhod územia. Preto jednotlivé projekty musia zabezpečovať rozvoj v rôznych oblastiach činností.

1.4 Strategický cieľ

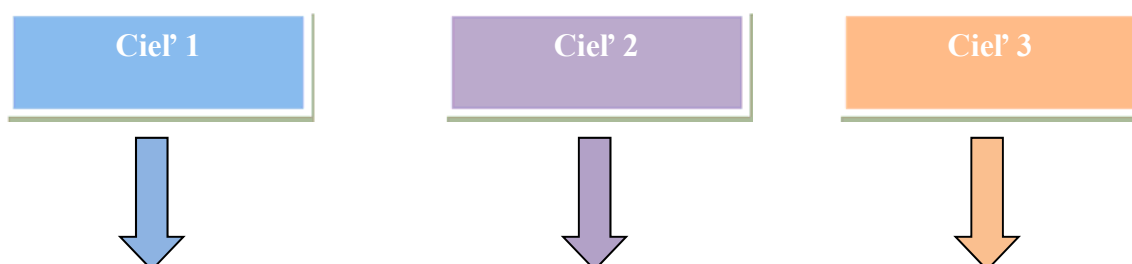
Pri strategickom plánovaní platí zásada: ciele musia mať zmysel, výsledky musia byť merateľné a opatrenia pre realizáciu musia byť splniteľné.

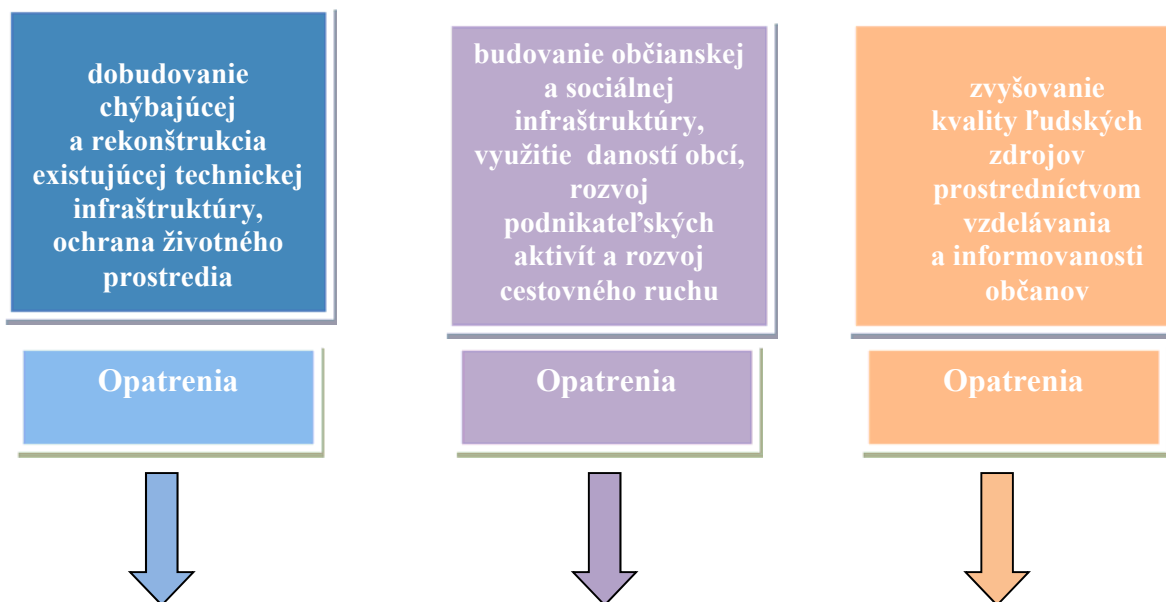
Na základe analýzy problémov v Mikroregióne Východný Hont bol stanovený nasledovný **strategický cieľ**:

Zlepšiť ekonomické a sociálne podmienky života v obciach mikroregiónu a zabezpečiť jeho trvalo udržateľný rozvoj.

1.5 Špecifické ciele

Pre dosiahnutie tohto strategického cieľa si zástupcovia mikroregiónu stanovili nasledovné tri základné špecifické ciele:

- rozvoj infraštruktúry na ochranu a racionálne využívanie vôd,
- modernizácia a rozvoj cestnej infraštruktúry (komunikácie a chodníky),
- úprava verejných priestranstiev, vytvorenie oddychových zón a verejnej zelene,
- ochrana významných prírodných a krajinárskych prvkov, aktívna krajinotvorba,
- mapovanie významných biotopov a záchrana biodiverzity,
- využitie potenciálu obnoviteľných zdrojov energie, podpora úspor energie a využitie obnoviteľných zdrojov
- rozvoj ekologického poľnohospodárstva,
- realizácia protipovodňových opatrení,
- zhodnotenie odpadov,
- rozvoj aktivít v oblasti nakladania s odpadmi,
- aktívne opatrenia na zlepšenie stavu životného prostredia

- rozvoj bývania,
- tvorba priestorov pre mládež a pre športové aktivity,
- budovanie sociálnej infraštruktúry v obciach mikroregiónu,
- vytváranie podmienok pre aktívne trávenie času pre seniorov,
- zabezpečenie sociálnych a zdravotníckych služieb pre občanov,
- vytváranie podmienok pre uplatnenie zdravotne postihnutých občanov,
- vytvorenie podmienok pre rozvoj služieb zameraných najmä na oblasť využitia prírodných daností,
- rozvoj ubytovacích služieb,
- využitie prírodného potenciálu územia pre rozvoj cestovného ruchu,
- dobudovanie infraštruktúry cestovného ruchu
- vznik konkrétnych produktov cestovného ruchu,
- rozvoj turistiky a cykloturistiky,
- ponuka konkrétnych produktov cestovného ruchu pre rôzne cieľové skupiny,

- rozvoj remesiel a kultúrneho dedičstva,
- podpora propagácie a prezentácie mikroregiónu a jej obcí,
- marketing služieb vidieckeho cestovného ruchu a rozvoja regiónu,
- rozvoj informatizácie a informovanosti občanov,
- inovácia a modernizácia technológií v jestvujúcich firmách,
- podpora diverzifikácie poľnohospodárskych činností,
- podpora výrobcov poľnohospodárskych produktov,
- zriadenie ubytovacích kapacít v obci a na súkromí,
- obnova remesiel a podpora odbytu drobných výrobcov založením OOV,
- podporovať predaj z dvora,
- podporovať podnikateľské subjekty v obciach mikroregiónu,

- rekvalifikačné kurzy v rôznych oblastiach – podnikateľské vzdelávanie, vzdelávanie v oblasti PC a cudzích jazykov, obnovy a rozvoja vidieka, strategického plánovania, cestovného ruchu, remeselných zručností a pod.
- zriadenie komunikačného, vzdelávacieho a informačného centra s možnosťou prístupu vzdelávania v oblasti IKT,
- vzdelávanie špeciálne zamerané pre Rómov žijúcich v obciach,
- environmentálne vzdelávanie všetkých občanov v obci – detí, mládeže, dospelých a dôchodcov pre oblasť separovaného zberu a ochrany životného prostredia,
- rozvoj kultúrnych tradícií a pôvodných remesiel,
- environmentálna výchova pre všetky vekové skupiny,
- rozvoj zručností v oblasti strategického plánovania na úrovni obce, mikroregiónu, organizácií,
- projektová, územnoplánovacia a strategická príprava územia,
- podporovať aktivity vytvárania verejno-súkromných partnerstiev na princípe integrovaného rozvoja vidieka
- podpora služieb a aktivít komunitného centra, klubu mládeže, klubu dôchodcov a pod.
- zriadiť verejne prístupné miesta s pripojením na internet v obciach mikroregiónu

ZDÔVODNENIE

V obciach mikroregiónu absentuje kanalizácia. Okrem obce Cerovo nemá kanalizáciu ani jedna obec. Splaškové vody sú z rodinných domov likvidované v septikoch a vodotesných žumpách alebo sú voľne vypúšťané do terénu. Lepší je stav vo vybavení vodovodom, kde je potreba riešiť rekonštrukciu zastaralých vedení. Kvalita cestných sietí je neuspokojivá, je potrebné riešiť miestne komunikácie, cesty III. triedy a spojenie s osamelými osadami. V obciach nie je dostatočne vybudovaná sieť chodníkov a na slabej odbornej úrovni je údržba verejných priestranstiev a zelene. Autobusové zastávky sú v niektorých obciach vzhľadovo neestetické.

V oblasti sociálnej infraštruktúry je evidovaný vysoký dopyt po poskytovaní služieb. Sociálne služby sú charakterizované predovšetkým nedostatkom finančných zdrojov, ktorý by vytváral predpoklady pre ich ďalší rozvoj a uspokojil by tak potreby sociálne odkázanej skupiny obyvateľov. Z hľadiska potrieb občanov je úroveň a rozsah poskytovania sociálnych služieb nedostatočná a úplne absentuje poskytovanie služieb s celodennou starostlivosťou.

Územie mikroregiónu Východný Hont patrí medzi podoblasti IV. kategórie. Cestovný ruch tu má oblastný význam. Z hľadiska vybavenia službami cestovného ruchu je mikroregión najzaostalejším na Slovensku. Na 1000 obyvateľov pripadajú iba 2 lôžka vo voľnom cestovnom ruchu oproti priemeru Slovenska, ktorý predstavuje až 12 lôžok na 1000 obyvateľov. Nízky je aj stav pracovníkov cestovného ruchu, z ktorých je väčšina zamestnaná iba sezónne. Hlavná príčina takéhoto stavu je v nevyužití vnútorného potenciálu, nedostatočne vybudovanej materiálno-technickej základne, slabej propagácii, ale predovšetkým v dopravnej izolovanosti mikroregiónu.

Cestovný ruch sa v tomto území realizuje prevažne v podobe pohybového cestovného ruchu viazaného hlavne na letnú sezónu, pričom hlavné druhy aktivít sú turistika, chalupárenie, vidiecka turistika a agroturistika. Aktivity, ktoré v najväčšej miere ovplyvňujú cestovný ruch mikroregiónu sú turistické ubytovne v obciach Sucháň, Dačov Lom a Horné Plachtince a Branno-športový areál Príbelce. Z hľadiska zimného cestovného ruchu je to lyžiarsky vlek v obci Dačov Lom. Obce mikroregiónu sú charakteristické lazničným osídlením. Chalupy a domy na lazoch pútajú záujem slovenských občanov ale aj zahraničných turistov, ktorí ich rekonštruujú a využívajú na rekreáciu i agroturistiku. **Oblasť rozvoja vidieckeho cestovného ruchu tvorí jeden z najdôležitejších potenciálov sociálno-ekonomického rozvoja mikroregiónu.**

Trvaloudržateľný rozvoj umožňuje, aby boli navzájom posilnené ekonomické, sociálne a environmentálne ciele a tým sa navzájom ovplyvňovali a pôsobili. Priestorový rozvoj určuje nevyhnutnosť investícií do ľudského, sociálneho a environmentálneho kapitálu. Princípy trvaloudržateľného rozvoja sú najužšie späté práve s problematikou životného prostredia. Environmentálna výchova by mala byť integrovanou súčasťou výchovy a vzdelávania. Princípy trvalo udržateľného rozvoja predpokladajú vysokú environmentálnu uvedomelosť všetkých obyvateľov. Vzdelávanie by malo byť prispôbené veku a dosiahnutému stupňu vzdelania. Problematika ochrany a tvorby životného prostredia musí byť riešená v rámci investičných projektov v súlade s platnou legislatívou (stavebný zákon, zákon o hodnotení vplyvu na životné prostredie a i.). V riešenom území má vysokú perspektívu využívanie obnoviteľných zdrojov energie vzhľadom na krajinnú štruktúru, vysoký podiel lesnej a poľnohospodárskej pôdy.

Audit zdrojov a analýza ukázala, že v obciach mikroregiónu je vysoká miera nezamestnanosti a slabé podnikateľské prostredie, ktoré by vytváralo ďalšie pracovné príležitosti. Prevláda aj celkový nedostatok informácií a zručností potrebných pre začatie alebo rozvoj podnikania. Ako jeden z cieľov rozvoja územia je oblasť cestovného ruchu ako jedného z najdôležitejších potenciálov sociálno-ekonomického rozvoja. Turistická klientela, ktorej príchod sa v budúcnosti do vybudovanej rekreačnej oblasti očakáva, vyžaduje jazykové znalosti zamestnancov v jednotlivých zariadeniach. Jazykové znalosti sú potrebné aj pre mladých nezamestnaných, ktorým sa zvýši konkurencieschopnosť na trhu práce. Cestovný ruch bol identifikovaný v audite zdrojov a v analýze ako jedna z dôležitých ekonomických príležitostí obcí. V tejto oblasti je potrebné skvalitniť a rozšíriť úroveň poskytovaných služieb, a to aj vzdelávaním a tréningom prevádzkovateľov aj personálu prevádzok. Nakoľko vysoká úroveň ľudských zdrojov je podmienkou pre úspešnú realizáciu rozvojovej stratégie, je potrebné realizovať vzdelávanie pre všetky vekové kategórie, rozvíjať systém celoživotného vzdelávania, s dôrazom najmä na zručnosti v oblasti IKT, podnikania, marketingu, rozvoja diverzifikácie v poľnohospodárstve a pod. V území je potrebné vytvoriť verejne prístupné miesta s pripojením na internet a rozšíriť tak možnosť prístupu k informáciám aj pre obyvateľov žijúcich vo vidieckych sídlach.

2. Programová a realizačná časť

Program rozvojamikroregiónu obsahuje nasledovné časti:

- **analytickú časť** (pozostáva zo situačnej analýzy)
- **strategickú časť** (pozostáva z formulovania vízie, analýzy SWOT, strategických a špecifických cieľov a opatrení)
- **programovú a realizačnú časť** (pozostáva z akčného plánu s časovým harmonogramom a návrhom finančného zabezpečenia)
- **finančnú časť** (finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít, inštitucionálnej a organizačnej stránky realizácie PRM)

Akčný plán je podkladom k územnému priemetu jednotlivých konkrétnych projektových zámerov. Je to časť realizačná, ktorá pretvorí ciele a opatrenia na konkrétne výstupy investičného a neinvestičného charakteru. Je to krátkodobý plán (najlepšie na obdobie jedného roka), ktorý definuje prvé kroky pri plnení PRM s ohľadom na jej momentálne finančné, personálne a technické kapacity a naliehavosť navrhnutých aktivít. Ide preto o akýsi doplnok k PRM, ktorý je potrebné každoročne aktualizovať. Jeho plnenie by mal zabezpečovať koordinačný tím, prípadne vytvorené pracovné skupiny.

Akčný plán by mal obsahovať:

- zoznam najdôležitejších aktivít a projektov na najbližší rok, ich opis a odhad ich reálnych vyčísliteľných prínosov (napr. tvorba pracovných miest)
- harmonogram krokov, ktoré je potrebné podniknúť na realizáciu naplánovaných aktivít a projektov
- určenie realizačného tímu ku každej aktivite a projektu
- predpokladané zdroje financovania (vlastné a vonkajšie)
- pri aktualizovaných akčných plánoch je potrebné ešte doplniť zhodnotenie plnenia úloh obsiahnutých v predchádzajúcom akčnom pláne, stav naplánovaných projektov, pokrok, ktorý mikroregión pri plnení PRM dosiahla v uplynulom roku
- aktualizáciu faktov v situačnej analýze a analýze SWOT (ak sa medzičasom zmenili východiskové podmienky).

2.1. Rozpracovanie rámcových aktivít mikroregiónu a jednotlivých obcí

Celkový akčný plán na obdobie 2014-2020 popisuje jednotlivé navrhované opatrenia. V popise je uvedené obdobie, zdroje financovania a tiež zodpovedná organizácia za podanie a realizáciu projektu. Reálnosť splnenia cieľov vychádza z rozpočtového auditu obcí mikroregiónu a ich možností financovania, resp. spolufinancovania jednotlivých projektov. Ďalej je významne ovplyvnená časovým rámcem programovacieho obdobia, harmonogramom vyhlasovania jednotlivých výziev v rámci Operačných programov a pod. Je rámcovým prehľadom plánovaných opatrení mikroregiónu a jej obcí na celé programovacie obdobie. **Odporúčame po schválení všetkých programových dokumentov, aby mikroregión a obce zabezpečili vypracovanie akčného plánu na najbližšie obdobie, ktoré bude zároveň v súlade aj s vypracovanou projektovou dokumentáciou v prípade investičných aktivít. Rámcové aktivity budú rozpracované do štádia projektového zámeru.**

Projektový zámer

A. NÁZOV PROJEKTU

B. PREDKLADATEĽ
1. Názov a adresa predkladateľa projektu:
2. Právna forma:
3. Kontaktná osoba:
4. Partneri projektu:
C. POPIS PROJEKTU
1. Odôvodnenie projektu:
2. Stručná charakteristika projektu:
3. Cieľové skupiny projektu
D. DOBA TRVANIA PROJEKTU (POČET MESIACOV REALIZÁCIE)
projektu
E. PRIPRAVENOSŤ PROJEKTU NA REALIZÁCIU
F. ZDROJE FINANCOVANIA PROJEKTU

Pri príprave akčného plánu musia byť zodpovedané nasledovné otázky:

- **ČO** – výber jednotlivých krokov

Rozhodnutie o konkrétnych krokoch (aktivitách, projektoch), ktoré je potrebné realizovať so zameraním na stanovené priority

- **KTO** – stanovenie osobnej alebo inštitucionálnej zodpovednosti

Za každý projekt musí niekto (osoba alebo inštitúcia) prevziať osobnú zodpovednosť. Projekty, za ktoré nebude nikto zodpovedný sa nebudú realizovať.

- **KDE** – určenie miesta realizácie

Výber najvhodnejšieho miesta, kde sa projekt bude fyzicky realizovať.

- **KEDY** – určenie času realizácie

Každý projekt treba naplánovať v reálnom čase, a to nie len termínom realizácie, ale aj potrebného časového rozpätia na realizáciu. Všetky projekty nie je možné realizovať naraz, niektoré musia predchádzať a niektoré budú doplnené počas realizácie.

- **KOLKO** – stanovenie nákladov

Na realizáciu projektov, ako aj mnohých aktivít sú potrebné finančné prostriedky. Aktivity, na ktoré nie sú potrebné financie, treba vyšpecifikovať a tie sa môžu realizovať ako prvé, pokiaľ sa neviažu na iné dôležitejšie aktivity. Financie na realizáciu projektov obyčajne nie sú k dispozícii v plnej výške rozpočtu projektu. Preto tieto finančné prostriedky treba hľadať a vyskladať z rôznych zdrojov.

Rámcové aktivity mikroregiónu Východný Hont na roky 2014-2020

Opatrenia	Časový harmonogram	Užívatelia – cieľová skupina	Indikátory monitoringu	Finančná náročnosť – min/max v eur	Zdroje financovania **	Zodpovedná organizácia, partner
Kanalizácia a ČOV v obciach MR Východný Hont	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie	Mikroregión, obec
Rekonštrukcia jestvujúceho objektu v obci Senohrad a Cerovo na penzión pre seniorov	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie	mikroregión obec neziskový sektor
Rekonštrukcia bývalej fary v obci Senohrad na remeselný dvor a múzeum Andreja Kmeťa	2014 - 2020	Obyvatelia, Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie	mikroregión obec
Vybudovanie turistického chodníka k trúbicemu kameňu v obci Sucháň, vybudovanie cyklotrasy, napojenosť ostatných obcí mikroregiónu	2014 - 2020	Obyvatelia, Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie	mikroregión obec neziskový sektor
Obnova tradičných remesiel a podpora odbytu drobných výrobcov založením OOV v obciach mikroregiónu	2014 - 2020	Obyvatelia, Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie, súkromné zdroje	mikroregión obec podnikatelia
Zriadiť mikroregionálnu informačnú kanceláriu	2014 - 2020	Obyvatelia, Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec neziskový sektor
Rozvoj ľudských zdrojov – rekvalifikačné kurzy, vzdelávanie v oblasti PC, cudzích jazykov, záujmové krúžky, rekvalifikácie nezamestnaných a iné	2014 - 2020	Obyvatelia	Tvorba nových pracovných miest, Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie, granty	mikroregión obec základné školy
Výstavba kompostovísk v obciach MR Východný Hont v spolupráci s poľnohospodárskymi subjektmi	2014 - 2020	Obyvatelia Podnikatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Ochrana životného prostredia	*	EU rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec
	2014 - 2020	Obyvatelia, Návštevníci obce Podnikatelia	Ochrana životného prostredia, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Tvorba nových pracovných miest	*	EU,	mikroregión obec

PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU VÝCHODNÝ HONT NA ROKY 2014 - 2020

Využívanie obnoviteľných zdrojov energií v obciach a v spolupráci s inými zainteresovanými subjektmi					rozpočet obce, štátne dotácie, granty	
Informačné prepojenie jednotlivých obcí mikroregiónu	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zvýšená informovanosť obyvateľov	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec
Budovať bezbariérové vstupy do objektov a pod.	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec
Riešiť osamelé osady, miestne komunikácie a cesty IV. triedy v rámci MR	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec
Riešenie podmienok pre voľnočasové aktivity mládeže a dospelých	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie,	mikroregión obec
Podpora podnikateľského prostredia priaznivého pre inovácie	2014 - 2020	Podnikatelia	Tvorba nových pracovných miest	*	EU, Súkromné zdroje	Podnikatelia
Zlepšenie prístupu k informáciám a komunikačným technológiám a zlepšenie ich využívania a kvality	2014 - 2020	Podnikatelia	Tvorba nových pracovných miest	*	EU, Súkromné zdroje	Podnikatelia
Diverzifikácia poľnohospodárskych činností	2014 - 2020	Obyvatelia Miestni podnikatelia	Tvorba nových pracovných miest, Rast konkurencieschopnosti,	*	EU štátne dotácie súkromné zdroje	Súkromný sektor

* rozpočet bude doplnený po vypracovaní štúdie alebo podrobnej projektovej dokumentácie

** uvedený je hlavný zdroj financovania, je nutné počítať so spolufinancovaním

Rámcové aktivity obce Dolné Plachtince na roky 2014-2020

Opatrenia	Časový harmonogram	Užívatelia – cieľová skupina	Indikátory monitoringu	Finančná náročnosť – min/max v eur *	Zdroje financovania **	Zodpovedná organizácia, partner
Výstavba obecného kompostoviska	2014 - 2020	Obyvatelia Mikroregión	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie konkurencieschopnosti obce, Zlepšenie kvality životného prostredia	*	EÚ rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec Neziskový sektor
Oživiť dávnu slávu plachtinských pivníc – vínná cesta, dom vínnych tradícií	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Vytvorenie nových pracovných miest, Zlepšenie služieb poskytovaných v rámci CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Zviditeľniť históriu obce – vydanie monografie	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce , Zýšenie informovanosti	*	EU rozpočet obce, štátne dotácie granty	Obec
Rekonštrukcia miestneho rozhlasu, zriadenie bezdrôtového rozhlasu	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Rekonštrukcia verejného osvetlenia	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Regulácia potoka v intraviláne obce	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie kvality životného prostredia	*	EU rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec
Zabezpečiť vypracovanie stavebných projektových dokumentácií na uvedené projektové zámery a zabezpečiť majetkové vysporiadanie pozemkov	2014 - 2020	Obyvatelia	Zvýšenie konkurencieschopnosti obce	*	rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Pre zachovanie dedičstva predkov organizovať prezentačné podujatia (tradičné remeslá, vinobranie a pod.)	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce Mikroregión	Zvýšenie konkurencieschopnosti obce, Zvýšená informovanosť obyvateľov, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EÚ rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec Neziskový sektor
Udržiavať folklórne tradície cestou miestnej folklórnej skupiny a medzi-obecnej spolupráce	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie konkurencieschopnosti obce, Zvýšená informovanosť obyvateľov, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EÚ rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec Neziskový sektor

PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU VÝCHODNÝ HONT NA ROKY 2014 - 2020

Zlepšiť a skrášliť životného prostredie (asfaltové plochy nahrádzať zámkovou dlažbou, výsadba stromov a kríkov na verejných priestranstvách, údržba zelene, kosenie burín a čistenie verejných priestranstiev)	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie konkurencieschopnosti obce, Zlepšenie celkového vzhľadu obce	*	EÚ rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec Neziskový sektor
Vzdelávanie nezamestnaných občanov, jazykové kurzy, počítačové zručnosti, iné remeselné vzdelávacie aktivity	2014 - 2020	Obyvatelia Podnikatelia	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zvýšená informovanosť obyvateľov	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Vybudovať detské ihrisko	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Úprava verejných priestranstiev, vytvorenie oddychových zón a verejnej zelene	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Ochrana životného prostredia, Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Rekonštrukcia nevyužitej obecnej budovy (stará škola) na objekt pre komunitnú činnosť a knižnicu	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Rekonštrukcia budov v majetku obce	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Rekonštrukcia miestnych komunikácií a chodníkov v obci, vybudovanie nových chodníkov	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zlepšenie celkového vzhľadu obce, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Podpora aktívneho turizmu – vznik konkrétnych produktov cestovného ruchu	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Zriadiť v obci ďalšie náučné chodníky a cyklotrasu	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Vybudovať chránenú dielňu v oblasti remesiel	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie, súkromné zdroje	Obec, neziskový sektor, súkromný sektor
Rozvoj agroturistiky	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie, súkromné zdroje	Obec, neziskový sektor, súkromný sektor

PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU VÝCHODNÝ HONT NA ROKY 2014 - 2020

Využívanie obnoviteľných zdrojov energie,	2014 - 2020	Obyvatelia	Ochrana životného prostredia, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Tvorba nových pracovných miest	*	EU rozpočet obce	Obec Súkromný sektor Neziskový sektor
Zmena palivovej verejných objektov na obnoviteľné zdroje energií	2014 - 2020	Obyvatelia	Ochrana životného prostredia, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU rozpočet obce	Obec Neziskový sektor
Zriadenie ubytovacích kapacít v obci	2014 - 2020	Návštevníci obce	Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU štátne dotácie súkromné zdroje	Súkromný sektor
Vydávanie obecného miestneho spravodajcu	2014 - 2020	Návštevníci obce	Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, zvýšenie informovanosti	*	štátne dotácie rozpočet obce	Obec Neziskový sektor
Spracovať viacjazyčný propagačný materiál o obci	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Výstavba amfiteátra	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Oprava oplotenia cintorína	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Vybudovanie zberného dvora	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Výstavba kotolne na drevo v kultúrnom dome	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Oprava strechy domu smútku	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Výstavba autobusových čakární	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Vybudovať v obci denný stacionár s výdajom stravy	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec Neziskový sektor
Spracovanie územno-plánovacej dokumentácie obce	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU, rozpočet obce, štátne dotácie	Obec
Výstavba nájomných bytov	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie granty	Obec

PROGRAM ROZVOJA MIKROREGIÓNU VÝCHODNÝ HONT NA ROKY 2014 - 2020

Infraštruktúra k nájomným bytom, výstavba nájomných bytov	2014 - 2020	Obyvatelia	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Oprava miestneho kostola	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, zlepšenie služieb poskytovaných obyvateľom, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec, Neziskový sektor
Vybudovanie kanalizácie a ČOV	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Ochrana životného prostredia, Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce	*	EU, rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Vybudovanie viacúčelového športového ihriska	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Dostavba Domu vinohradníckych tradícií	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zvýšenie atraktivity obce, Zlepšenie služieb poskytovaných v oblasti CR	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec
Rekonštrukcia budovy základnej školy	2014 - 2020	Obyvatelia Návštevníci obce	Zlepšenie životných podmienok obyvateľov obce, Zvýšenie atraktivity obce	*	EU rozpočet obce štátne dotácie	Obec

2.2 Merateľné ukazovatele – monitoring, hodnotenie

Medzi kľúčové činnosti a procesy nevyhnutné pre správne zabezpečenie implementácie PRO patria aj monitorovanie a hodnotenie na úrovni programu i jednotlivých projektov. Základom nového strategického prístupu v oblasti monitoringu a hodnotenia pre programové obdobie 2014 – 2020 je **dôraz kladený na jasné definovanie cieľov a orientácia na výsledky intervencií**. Jednotné a správne porozumenie nového výsledkovo orientovaného prístupu k politike súdržnosti EÚ je kľúčovým faktorom efektívnej prípravy a realizácie programového obdobia 2014 - 2020. Premenu plánovaných vstupov, výstupov a výsledkov na skutočné vstupy, výstupy a dosiahnuté výsledky prostredníctvom výberu a implementácie projektov možno pozorovať v reálnom čase pomocou monitorovacích mechanizmov. Monitorovanie, ktorého dominantným nástrojom sú merateľné ukazovatele, je teda zamerané predovšetkým na sledovanie efektivity implementačných a riadiacich mechanizmov programu a na dosahovanie cieľov programu. Monitorovanie je systematické a pravidelné zbieranie, analyzovanie a používanie informácií pre účely manažovania a rozhodovania. Monitorovanie splnenia Programu rozvoja mikroregiónu Východný Hont je možné na základe vyhodnotenia výsledkov ukazovateľov za jednotlivé cieľové oblasti. Indikátory budú presne stanovené v jednotlivých realizačných projektoch.

Príklady indikátorov:

L'udské zdroje, sociálna infraštruktúra a podnikanie – ukazovatele:

- miera nezamestnanosti (v %)
- miera ekonomickej aktivity (v %)
- migračné saldo, prirodzený prírastok, celkový prírastok
- veková štruktúra obyvateľstva, index vitality a index starnutia
- počet detí v MŠ, ZŠ
- štruktúra obyvateľstva z hľadiska vzdelanosti a kvalifikácie (v %)
- zvýšená zamestnanosť marginálnych skupín (%)
- počet, kvalita a využiteľnosť sociálnych služieb
- počet vytvorených pracovných miest v súkromnom sektore
- počet zavedených nových výrobných činností
- počet inovovaných technológií
- zvýšenie produktivity práce
- zvýšenie konkurencieschopnosti podnikov

Rozvoj sociálnych služieb – ukazovatele:

- počet novostavaných bytov
- počet stoličiek a postelí v oblasti sociálnych služieb
- zvýšenie investičnej činnosti v obci (v %)
- príjmová úroveň domácností a kúpna sila obyvateľstva

Ochrana životného prostredia – ukazovatele:

- napojenosť obyvateľstva na verejnú kanalizačnú sieť (v %)
- miera využívania obnoviteľných zdrojov energie (v %)
- množstvo odpadu pozbieraného separovane (druh/t)
- množstvo recyklovaného odpadu (t)
- množstvo vytvoreného komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/rok/obyv.)
- množstvo biologického odpadu (t)
- počet vysadených stromov a kríkov
- výmera novovytvorenej verejnej zelene (m²)

Rozvoj technickej infraštruktúry – ukazovatele:

- napojenie obyvateľov na inžinierske siete (%)
- rekonštruované obecné budovy (m², počet vymenených okien, množstvo ušetrenej energie na vykurovanie)
- km opravených/novostavaných chodníkov, km novostavaných cyklistických chodníkov a km opravených/novostavaných miestnych komunikácií,

- rozšírenie inžinierskych sietí (merná jednotka: km a napojenie obyvateľstva v %)
- počet novopostavených bytov a rodinných domov

Rozvoj zahraničnej ako aj domácej spolupráce – ukazovatele:

- množstvo spoločných projektov so zahraničnými i domácimi partnermi (počet projektov)
- príchod zahraničných i domácich investícií do obce (počet investícií)
- zvýšená návštevnosť obce turistami (počet turistov)

Hodnotenie predstavuje proces, ktorý systematicky skúma prínos z realizácie PRM a jeho súlad s cieľmi stanovenými v PRM a analyzuje účinnosť realizačných procesov a vhodnosť nastavenia jednotlivých opatrení. Počas programového obdobia (roky 2014 – 2020) sa odporúča vykonávať priebežné hodnotenia a po ukončení programového obdobia, tzv. následné hodnotenie. Výsledky sa zvereňujú podľa platných predpisov o prístupe k informáciám. Proces hodnotenia z hľadiska jeho vykonávania je rozdelený na interné a externé hodnotenie. Pri internom hodnotení je v procese hodnotenia realizovaný vlastnými (internými) kapacitami subjektu zodpovedného za administratívne zabezpečenie realizácie PRM, naopak na externom hodnotení sa podieľa externý subjekt (iná právnická alebo fyzická osoba).

Priebežné hodnotenie

Proces priebežného hodnotenia má formu série hodnotení, ktorých cieľom je kontinuálne počas implementácie Programu skúmať rozsah, do akého sa využili prostriedky, skúmať efektívnosť a účinnosť programovania a sociálno-ekonomický dopad. Zároveň identifikuje faktory, ktoré prispeli k úspechu alebo neúspechu implementácie Programu, vrátane udržateľnosti a identifikovania vhodných postupov. Hodnotenie sa vykonáva systematicky a priebežne počas celého trvania Programu. Priebežné hodnotenia sa odporúča vykonávať raz ročne. Základnými podkladmi pre prípravu hodnotenia sú monitorovacie správy projektov realizovaných v rámci celého mikroregiónu a jeho jednotlivých členských obcí. Priebežné správy o implementácii projektov obcí sú predkladané obecnému zastupiteľstvu.

Následné hodnotenie

Následné hodnotenie skúma rozsah, v akom sa využili zdroje, účinnosť a efektívnosť programovania a sociálno-ekonomický vplyv. Následné hodnotenie určí faktory, ktoré prispeli k úspechu alebo neúspechu vykonávania PRM a určí osvedčené postupy. Výstupom následného hodnotenia je Záverečná správa o hodnotení programu rozvoja mikroregiónu a obcí. Hodnotiace obdobie pri následnom hodnotení predstavuje obdobie celej realizácie PRM, tzv. programové obdobie.

Finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a rámcových aktivít

Finančný plán predstavuje východiská pre financovanie PRM na roky 2014 - 2020. Východiskami pre stanovenie finančného rámca programu sú indikatívne finančné požiadavky pre realizáciu konkrétnych projektov (akčné plány). Podrobnejšie informácie o finančnom zabezpečení realizácie konkrétnych projektových návrhov, v súlade s kompetenciami samosprávy, budú súčasťou projektového zásobníka.

V súlade so Zákonom o podpore regionálneho rozvoja (Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja) je regionálny rozvoj na území SR financovaný z viacerých zdrojov, z ktorých hlavnými zdrojmi sú:

- zdroje štátneho rozpočtu,
- štátnych účelových fondov,
- rozpočty VÚC a rozpočty miestnej samosprávy a
- iné zdroje (PPP, úvery).

Doplnkovým zdrojom finančného zabezpečenia podpory regionálneho rozvoja sú prostriedky Európskej únie na to určené.

3. Možnosti získania zdrojov na realizáciu aktivít

Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF)

Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR) sa zameriava na posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti v Európskej únii odstraňovaním nerovností medzi regiónmi. EFRR podporuje regionálny a miestny rozvoj a prispieva tak k všetkým tematickým cieľom podrobným stanovením priorít na zvýšenie dôrazu na:

- výskum, vývoj a inovácie,
- zlepšenie prístupu k informačným a komunikačným technológiám a zvýšenie ich kvality,
- zmenu klímy a prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo,
- obchodnú podporu malých a stredných podnikov,
- služby vo všeobecnom hospodárskom záujme,
- telekomunikačnú, energetickú a dopravnú infraštruktúru,
- posilňovanie inštitucionálnych kapacít a účinnej verejnej správy,
- zdravotnícku, vzdelávaciu a sociálnu infraštruktúru,
- udržateľný rozvoj miest.

Posilnenie dôrazu na tematické ciele

Aby sa zaistilo, že sa investície EÚ sústreďujú na tieto priority, stanovujú sa minimálne pridelené prostriedky v niekoľkých prioritných oblastiach. Napríklad v rozvinutejších a prechodných regiónoch by sa malo na vnútroštátnej úrovni vyčleniť minimálne 80 % zdrojov z EFRR na energetickú účinnosť a obnoviteľné zdroje, inovácie a podporu malých a stredných podnikov, z ktorých by sa malo na energetickú účinnosť a obnoviteľné zdroje vyčleniť aspoň 20 %. Menej rozvinuté regióny si budú môcť vybrať zo širšieho rozsahu investičných priorít vzhľadom na ich širšie potreby rozvoja. Na energetickú účinnosť a obnoviteľné zdroje, inovácie a podporu malých a stredných podnikov však budú musieť vyčleniť aspoň 50 % zdrojov z EFRR.

Posilnenie územnej súdržnosti

Navrhované nariadenie prináša zvýšenie dôrazu na udržateľný rozvoj miest. Ten by sa mal dosiahnuť vyčlenením minimálne 5 % zdrojov z EFRR na udržateľný rozvoj miest, vytvorenie platformy na rozvoj miest, na podporu zvyšovania budovania kapacít a výmeny skúseností a prijatím zoznamu miest, kde sa vykonávajú integrované činnosti pre udržateľný rozvoj miest. Návrh obsahuje aj podporu inovačných postupov v oblasti udržateľného rozvoja miest, ktorá je obmedzená na 0,2 % ročného objemu finančných prostriedkov.

Mimoriadnu pozornosť treba venovať oblastiam so špecifickými prírodnými a demografickými charakteristikami s osobitným vyčlenením ďalších finančných prostriedkov pre najodľahlejšie a málo zaľudnené regióny. Najmenej 50 % týchto vyčlenených finančných prostriedkov sa musí vyčleniť na činnosti, ktoré prispievajú k diverzifikácii a modernizácii hospodárstiev najodľahlejších regiónov s osobitným dôrazom na výskum a inovácie, informačné a komunikačné technológie a konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov.

Európsky sociálny fond (ESF)

Okrem toho, že prispieva k hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, ESF je hlavným nástrojom na investície do ľudí. Zlepšuje pracovné príležitosti európskych občanov, podporuje lepšie vzdelávanie a zlepšuje situáciu najzraniteľnejších obyvateľov ohrozených chudobou. Nariadenie navrhuje, aby sa ESF v Únii zameriaval na štyri tematické ciele:

- podporu zamestnanosti a podporou pracovnej mobility,
- podporu sociálneho začleňovania a boja proti chudobe,
- investície do vzdelávania, zručností a celoživotného vzdelávania a
- posilňovanie inštitucionálnych kapacít a účinnej verejnej správy.

ESF by však mal prispievať aj k iným tematickým cieľom, ako napríklad k podpore prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo, ktoré by zohľadňovalo klímu a účinne využívalo zdroje, k posilneniu využívania informačných a komunikačných technológií, podpore výskumu, technologického vývoja a inovácií a zlepšeniu konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov.

Posilnenie dôrazu na tematické ciele

V súlade so záväzkom EÚ k začleňujúcemu rastu by sa aspoň 20 % zdrojov ESF malo vyčleniť na podporu sociálneho začleňovania a boja proti chudobe. Okrem toho by sa programy mali sústrediť na financovanie obmedzeného počtu takzvaných investičných priorít, ktoré určujú podrobnosti každého tematického cieľa.

Posilnenie partnerstva

Návrh obsahuje konkrétne ustanovenia na posilnenie partnerstva a podporu aktívnej účasti sociálnych partnerov a mimovládnych organizácií na investíciách ESF. Požaduje, aby sa primerané množstvo prostriedkov z ESF vyčlenilo na budovanie kapacít na činnosť sociálnych partnerov a mimovládnych organizácií v menej rozvinutých regiónoch.

Posilnenie sociálnych inovácií a nadnárodnej spolupráce

Činnosti v oblasti sociálnych inovácií a nadnárodnej spolupráce sa podporujú prostredníctvom zvýšenej sadzby spolufinancovania určených prioritných osí, prostredníctvom osobitných opatrení v oblasti programovania a monitorovania a prostredníctvom silnejšej úlohy Komisie pri výmene a šírení osvedčených postupov a spoločných činností v rámci Únie.

Posilnenie dôrazu na výsledky

S cieľom zlepšiť účinnosť zásahov ESF sa uvažuje o osobitných ustanoveniach na zaistenie sústredenia zdrojov. Okrem toho sa zavádzajú spoločné ukazovatele, ktoré umožnia podrobnejšie monitorovanie a uľahčia posudzovanie vplyvu investícií ESF na úrovni EÚ.

Zjednodušenie systému uplatňovania

Návrh nariadenia navrhuje zjednodušené možnosti nákladov na uľahčenie využívania ESF najmä malými hospodárskymi subjektmi. Okrem toho navrhuje, aby v prípade malých hospodárskych subjektov mali členské štáty povinnosť využívať štandardné váhy jednotkových nákladov alebo paušálne náklady. To by mohlo znížiť administratívne zaťaženie až v 50 % projektov.

Zvýšené využívanie finančných nástrojov

Zavádzajú sa konkrétne ustanovenia pre finančné nástroje, ktoré majú povzbudiť členské štáty a regióny, aby využívali ESF a zvýšili tak jeho kapacitu na financovanie činností na podporu zamestnanosti, vzdelávania a sociálneho začleňovania.

Integrované územné investície

Keďže integrované územné stratégie sú nesmierne dôležité na dosiahnutie inteligentnej, trvalo udržateľnej a inkluzívnej Európy, ktorej predstava je zahrnutá v stratégii s názvom Európa 2020, navrhované nariadenie týkajúce sa spoločných opatrení zavádza nástroj IUI ako kľúčový nástroj implementácie týchto stratégií. Návrh Komisie poskytuje flexibilný mechanizmus na sformulovanie integrovaných odoziev umožňujúcich diverzifikáciu územných potrieb bez straty tematického zamerania, prostredníctvom ktorého je politika súdržnosti prepojená so stratégiou Európa 2020.

IUI – účinný a flexibilný nástroj

Nástroj Integrované územné investície (IUI) je nástroj na implementáciu územných stratégií integrovaným spôsobom. Nejde o operáciu ani o vedľajšiu prioritu určitého operačného programu. Nástroj IUI naopak umožňuje členským štátom EÚ prierezovo implementovať operačné programy a čerpať z fondov z niekoľkých prioritných osí jedného alebo viacerých operačných programov, a tak zabezpečiť pre určité územie implementáciu integrovanej stratégie. Existencia nástroja IUI poskytne členským štátom flexibilitu z pohľadu návrhu operačných programov a umožní účinnú implementáciu integrovaných činností prostredníctvom zjednodušeného financovania. Je dôležité zdôrazniť, že integrované územné investície sa môžu efektívne využívať iba v prípade, že príslušná zemepisná oblasť aplikuje integrovanú medziodvetvovú územnú stratégiu. Medzi kľúčové prvky nástroja

Integrovaná územná investícia (IUI) patrí:

- stanovené územie a integrovaná stratégia územného rozvoja;
- balík činností naplánovaných na implementáciu;
- riadiace štruktúry, ktoré budú nástroj IUI spravovať.

Stanovené územie a integrovaná stratégia územného rozvoja

Základným prvkom je rozvoj medziodvetvovej integrovanej stratégie rozvoja, ktorá sa bude zameriavať na potreby rozvoja danej oblasti. Stratégia sa navrhne takým spôsobom, aby jednotlivé činnosti vychádzali zo synergie vytvorených na základe koordinovanej implementácie. Nástroj IUI sa môže využívať v ktorejkoľvek zemepisnej oblasti s príslušnými územnými prvkami od **špecifických mestských častí s viacerými typmi deprivácie až po mestské, metropolitné, mesto-**

dedinské, subregionálne alebo interregionálne oblasti. Nástroj IUI dokáže tiež poskytnúť integrované činnosti v samostatných zemepisných celkoch s podobnou charakteristikou v rámci regiónu (napr. môže ísť o sieť malých alebo stredných miest). Nástroj IUI nemusí nutne pokryť celé územie určitého administratívneho celku. Činnosti, ktoré sa majú implementovať prostredníctvom nástroja IUI, prispievajú k plneniu tematických cieľov relevantných prioritných osí využívaných operačných programov, ako aj rozvojových cieľov územnej stratégie. Môžu sa financovať z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR), Európskeho sociálneho fondu (ESF) a Fondu súdržnosti, no kombinovať všetky fondy v každom nástroji IUI nie je povinné. V rámci nástroja IUI sa však **odporúča kombinovať fondy EFRR a ESF**, keďže integrovaný prístup vyžaduje **prepojenie investícií v tzv. mäkkej a vo fyzickej infraštruktúre**. Toto je dôležité najmä v prípade trvalo udržateľného rozvoja miest. Nástroj IUI poskytuje podporu nielen vo forme grantov, ale aj prostredníctvom finančných nástrojov, ktoré vhodným spôsobom zabezpečujú činnosti definované v rozvojovej stratégii. Miestny rozvoj riadený spoločenstvom môže byť prvkom, ktorý možno použiť pri postupnom uskutočňovaní implementácie nástroja IUI. Medzi nástrojmi IUI a miestnym rozvojom riadeným spoločenstvom sú však dôležité rozdiely. **Miestny rozvoj riadený spoločenstvom využíva výlučne prístup „zdola nahor“**. Obsah miestnej rozvojovej stratégie a operácií, ktoré sa v rámci nej financujú, určuje miestna akčná skupina. Na druhej strane, nástroj IUI vopred neurčuje, ako sa prijímajú rozhodnutia o samotných investíciách – tento proces môže prebiehať smerom „zhora nadol“ alebo „zdola nahor“, prípadne môže ísť o kombináciu oboch postupov. Miestny rozvoj riadený spoločenstvom by tak mohol napríklad byť súčasťou integrovanej mestskej stratégie implementovanej prostredníctvom nástroja IUI. Popri investíciách podporujúcich stratégiu miestneho rozvoja prostredníctvom nástroja IUI sa ďalšie činnosti týkajúce sa rovnakej oblasti môžu financovať prostredníctvom prioritných osí operačného programu alebo programov, ktoré nie sú súčasťou financovania nástroja IUI. Mnohé z navrhovaných investičných priorit môžu priamo prispieť k rozvoju danej zemepisnej oblasti a implementovať všetky z nich pomocou tohto nástroja nie je povinné. Odporúča sa však, aby boli investície do sektorov v danej oblasti zaradené a zosúladené so integrovanými stratégiami územného rozvoja.

Výhody nástroja IUI

- IUI ako nástroj propagujúci integrované využívanie fondov má v sebe potenciál viesť k **lepším súhrnným výsledkom** pri rovnakej výške verejných investícií.
- Delegovanie riadenia nástroja IUI **posilní subregionálne zúčastnené strany** (miestne alebo mestské zúčastnené strany) tým, že zabezpečí ich účasť na príprave a implementácii programu.
- Keďže má nástroj IUI viacero finančných zdrojov, ktoré sú zabezpečené už od začiatku, je **väčšia istota financovania** integrovaných činností.
- Nástroje IUI sú určené na miestny prístup k rozvoju, ktorý môže pomôcť **rozvinúť málo využívaný potenciál na miestnej, mestskej a regionálnej úrovni**.

Miestny rozvoj riadený spoločenstvom

V priebehu minulých 20 rokov sa prístup LEADER v oblasti **miestneho rozvoja riadeného spoločenstvom (CLLD)** – založený na skúsenostiach iniciatívy financovanej zo štrukturálnych fondov EÚ, ktorý mal pomôcť zúčastneným stranám vo vidieckych oblastiach zhodnotiť dlhodobý potenciál ich miestneho regiónu – ukázal ako efektívny a účinný nástroj pri uskutočňovaní rozvojových politík. Európska komisia podporuje túto realizačnú metódu aj prostredníctvom ďalších iniciatív Spoločenstva, akými sú iniciatívy URBAN a EQUAL. Pokiaľ ide o prístup LEADER, ktorý EÚ sústavne podporuje od roku 1991, tento prístup sa stal dôležitým prvkom rozvojovej politiky vidieka a je akceptovaný v celej Európe. Návrh nariadenia o budúcom nástroji CLLD sa zakladá na prístupe LEADER a **týka sa všetkých fondov začlenených do spoločného strategického rámca** – Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR), Európsky sociálny fond (ESF), Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV), Európsky fond námorného a rybného hospodárstva (EFNRH) a Kohézny fond (KF) – na programové obdobie rokov 2014-2020 (fondy SSR). CLLD je nástroj, ktorý sa má využívať špeciálne na subregionálnej úrovni a ktorý dopĺňa ďalšiu rozvojovú podporu na miestnej úrovni. CLLD môže **mobilizovať a zapájať miestne spoločenstvá a organizácie**, aby prispeli k dosiahnutiu cieľov stratégie Európa 2020 v oblasti inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu, v oblasti podpory územnej súdržnosti a dosahovania konkrétnych

politických cieľov. Hlavné ciele návrhu Komisie sú zjednodušiť a rozšíriť využívanie nástroja CLLD ako rozvojového nástroja. Návrhy CLLD budú:

- vyzývať miestne spoločenstvá, aby **vytvárali integrované prístupy zhora nadol** v podmienkach, keď treba reagovať na územné a miestne problémy, ktoré si vyžadujú štrukturálnu zmenu;
- **budovať kapacity spoločenstva a podporovať inovácie** (vrátane sociálnych inovácií), podnikanie a možnosti zmien podporou rozvoja a objavovaním nevyužitého potenciálu v rámci spoločenstiev a území;
- **podporovať vlastníctvo na úrovni spoločenstva** zvyšovaním účasti v rámci spoločenstiev a budovať zmysel pre zapojenie sa a vlastníctvo, ktoré zvyšujú účinnosť politik EÚ; a
- **pomáhať viacúrovňovej správe** poskytnutím spôsobu, ktorým sa miestne spoločenstvá budú v plnej miere podieľať na určovaní charakteru realizácie cieľov EÚ vo všetkých oblastiach.

Zásadné prvky miestneho rozvoja riadeného spoločenstvom

Miestne **akčné skupiny** by mali tvoriť zástupcovia miestnych verejných a súkromných spoločensko-hospodárskych záujmov, ako napríklad podnikatelia a ich združenia, miestne orgány, susedské alebo vidiecke združenia, občianske skupiny (napríklad zástupcovia menších, starších občanov, žien či mužov, mládeže, podnikateľov atď.), komunitné a dobrovoľnícke organizácie atď. Zástupcovia občianskej spoločnosti a partneri zo súkromného sektora by mali mať najmenej 50 % rozhodovacích právomocí a žiadna záujmová skupina by samotná nemala mať viac než 49 % hlasov. Stratégie **pre miestny rozvoj** musia byť v súlade s príslušnými programami fondov SSR, prostredníctvom ktorých sú podporované. Mali by určiť oblasť a obyvateľstvo, ktorých sa stratégia týka, vykonať analýzu rozvojových potrieb a potenciálu danej oblasti vrátane analýzy silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb (SWOT analýzu) a popísať ciele, rovnako ako integračný a inovačný charakter stratégie vrátane cieľov pre výstupy a výsledky. Stratégie by mali zahŕňať aj akčný plán, ktorý ukazuje, ako sa ciele premietnu do konkrétnych projektov, prevádzkových a monitorovacích opatrení a finančného plánu. Oblasť **a obyvateľstvo, ktorých sa daná miestna stratégia týka**, by mali byť jednoliate, cielené a mali by ponúkať dostatočné kritické množstvo pre účinnú realizáciu stratégie. Úlohou miestnych akčných skupín je určiť, ktorých oblastí a obyvateľstva sa ich stratégie budú týkať, tieto stratégie však musia byť v súlade s kritériami, ktoré Komisia stanoví prostredníctvom delegovaného aktu.

Operačné programy pre programové obdobie 2014 - 2020

Názov Operačného programu	Riadiaci orgán
Výskum a vývoj	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu a Ministerstvo hospodárstva
Integrovaná infraštruktúra	Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja
Ľudské zdroje, zamestnanosť a inklúzia	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny
Kvalita životného prostredia	Ministerstvo životného prostredia
Integrovaný regionálny operačný program	Ministerstvo vnútra
Efektívna verejná správa	Ministerstvo vnútra

Externé finančné zdroje

Finančný mechanizmus EHP a Nórsky finančný mechanizmus

Úrad vlády
www.eeagrants.sk

- prispôsobenie sa zmene klímy
- fond pre MNO
- miestne a regionálne iniciatívy na zníženie národných nerovností a podporu sociálnej inklúzie
- ochrana a revitalizácia kultúrneho a prírodného dedičstva
- štipendiá
- zelené inovácie v priemysle
- globálny fond pre dôstojnú prácu a tripartitný dialóg
- cezhraničná spolupráca
- domáce a rodovo podmienené násilie

Švajčiarsky finančný mechanizmus

Úrad vlády
www.swisscontribution.sk

- bezpečnosť a stabilita
- životné prostredie a infraštruktúra
- súkromný sektor
- ľudský a sociálny rozvoj

Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika - Maďarská republika

www.husk.eu

Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR

Program celoživotného vzdelávania

Leonardo
<http://web.saaic.sk/>

- podpora nadnárodnej mobility žiakov stredných odborných škôl, ľudí na trhu práce, zamestnaných aj nezamestnaných, a odborníkov a osôb zodpovedných za odbornú prípravu alebo ľudské zdroje, a tým získať, zvýšiť a rozšíriť svoje pracovné a odborné spôsobilosti, zručnosti a kompetencie v danej oblasti

Program „Mládež v akcii“

Iuventa
www.iuventa.sk

- podpora nadnárodnej mobility žiakov stredných odborných škôl, ľudí na trhu práce, zamestnaných aj nezamestnaných, a odborníkov a osôb zodpovedných za odbornú prípravu alebo ľudské zdroje, a tým získať, zvýšiť a rozšíriť svoje pracovné a odborné spôsobilosti, zručnosti a kompetencie v danej oblasti

Program „Občania pre Európu“

EACEA (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency)
http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php

- poskytovať občanom príležitosť spolupodieľať sa na budovaní vzájomne prepojenej Európy a rozvíja občianstvo EÚ, rozvíjať povedomie európskej identity založenej na spoločných hodnotách, histórii a kultúre

Podpora bývania

ŠFRB
www.sfrb.sk

- Štátny fond rozvoja bývania je účelový fond na financovanie štátnej podpory pri rozširovaní a zveľaďovaní bytového fondu, ktorá sa realizuje v prevažnej miere formou poskytovania výhodných dlhodobých úverov

SLOVAK AID

Slovenská agentúra pre medzinárodnú spoluprácu www.slovakaid.sk	- Podpora činností a opatrení zameraných na podporu trvalo udržateľného rozvoja v rozvojových krajinách na realizáciu dvojstrannej, trojstrannej, mnohostrannej oficiálnej rozvojovej pomoci a humanitárnej pomoci
Vyšehradský fond	
Medzinárodný vyšehradský fond http://visegradfund.org/	- Podpora rozvoja užšej spolupráce medzi občanmi a inštitúciami v regióne, ako aj medzi krajinami V4 a ďalších krajín. Grant je možné získať na podporu spoločných kultúrnych, vedeckých a vzdelávacích projektov, výmen mládeže, cezhraničných projektov a propagácie cestovného ruchu

Medzi ďalšie nástroje podpory rozvojových aktivít patria aj:

Program Inteligentná Energia pre Európu II riadený Európskou komisiou, resp. Výkonnou agentúrou EK pre konkurencieschopnosť a inovácie. Cieľom programu Inteligentná energia - Európa II je prispieť k bezpečnej, udržateľnej a konkurencieschopnej cene energie pre Európu, a to najmä na podporu energetickej účinnosti a racionálneho využívania zdrojov energie, podporu nových a obnoviteľných zdrojov energie a podporu diverzifikácie energie a na podporu energetickej efektívnosti a využívania nových a obnoviteľných zdrojov energie v doprave.

Smartcities and communities European Innovation Partnership, ktorý predstavuje novú iniciatívu Európskej komisie zameranú na podporu inovatívnych prístupov k oblastiam energetiky, IKT a dopravy v mestskom prostredí. Cieľom je umožniť inovatívnym, integrovaným a efektívnym technológiám lepší vstup na trhu, pričom práve mestá sú v centre inovačných procesov.

7. rámcový program, s rozpočtom 50,5 mld. €, je hlavný nástroj pre financovanie výskumu a vývoja v Európe v rokoch 2007-2013. Je štruktúrovaný do štyroch špecifických programov: Spolupráca, Myšlienky, Ľudia a Kapacity, ktoré podporujú vedeckú spoluprácu, vedecko-výskumné granty a mobilitu vedeckých pracovníkov. Pokračovaním tohto programu by mal byť v r. 2014 – 2020 program Horizont 2020. O rozpočte nového programu sa ešte rokuje.

Rámcový program pre konkurencieschopnosť a inovácie (CIP), ktorý sa zameriava najmä na malé a stredné podniky (MSP), podporuje činnosti v oblasti inovácií (vrátane ekologických inovácií), umožňuje lepší prístup k financiám a poskytuje služby podpory podnikania v regiónoch. Tento program okrem toho podnecuje k lepšiemu prijímaniu a používaniu informačných a komunikačných technológií (IKT) a pomáha rozvíjať informačnú spoločnosť. Zároveň presadzuje širšie používanie energie z obnoviteľných zdrojov a energetickej efektívnosti. V období rokov 2007 až 2013 sa program CIP realizuje s celkovým rozpočtom 3 621 miliónov EUR.

Zoznam použitej literatúry

- Kolektív (1997): Kraje a okresy Slovenska, Q111, Bratislava
- Lukniš a kol. (1972): Slovensko – Príroda, Obzor, Bratislava
- Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR (2007): Národný strategický referenčný rámec, Bratislava
- Ministerstvo pôdohospodárstva SR (2006): Národný strategický plán rozvoja vidieka a Program rozvoja vidieka
- Štatistický úrad SR (2013): Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001
- VÚC BBSK (2004): Program sociálneho, ekonomického a kultúrneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja, Banská Bystrica,

- VÚC BBSK (2006): Územný plán Veľkého územného celku Banskobystrický kraj, Banská Bystrica,
- Ministerstvo životného prostredia SR (2001): Konceptia územného rozvoja Slovenska 2001, Bratislava
- VÚC BBSK (2007): Diverzifikovaná regionálna politika BBSK,
- Štatistický úrad SR (2002): Štatistická ročenka regiónov SR, Bratislava
- Slovenská akadémia vied (1977): Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I., VEDA, Bratislava
- Slovenská akadémia vied (1977): Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II., VEDA, Bratislava
- Slovenská akadémia vied (1978): Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III., VEDA, Bratislava
- Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody A-J (1967): Súpis pamiatok na Slovensku, Obzor, Bratislava
- Peter Sule, Peter Sule ml. (2005): Encyklopédia miest a obcí Slovenska, PS-LINE, s.r.o. Lučenec
- Anton Hupka (2005): Literárno-vlastivedné rozhľady po Veľkokrtíšskom regióne, Spoločnosť A.H. Škultétyho Veľký Krtíš
- Jaroslava Michalová, Pavel Michal (1980): Geografia okresu Veľký Krtíš, Osveta Martin
- ARCH-EKO Banská Bystrica (1992): ÚPD VÚC okres Veľký Krtíš
- Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Veľký Krtíš
- Archív mikroregiónu
- Archív spracovateľa
- Dostupné web stránky